

Rodef as an Expansive Category

1. שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכה
הרודף את חבירו להרגו, והזהירוהו, והרי הוא רודף אחריו, אפילו היה הרודף קטן, הרי כל ישראל מצווים להצילו באבר מאברי הרודף, ואם אינם יכולים לכונן ולא להצילו אלא א"כ יהרגו לרודף, הרי אלו הורגים אותו אף על פי שעדיין לא הרגו. הגה: הבא במחלתת לגנוב גם כן דינו כרודף. ואם ידוע שלא בא רק על עסק ממון, ואף אם יעמוד בעל הממון נגדו לא יהרגוהו, אסור להרגו. ועיין בדברי הטור בסימן זה. מי שמסכן רבים, כגון שעוסק בזיופים במקום שהמלכיות מקפידות, דינו כרודף ומותר למסרו למלכות (נימוקי מהר"ם מריזבורג), כמו שנתבאר לעיל סימן שפ"ח סי"ב.

2. משנה מסכת סנהדרין פרק ח משנה ז
ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו אחר הזכור ואחר הנערה המאורסה אבל הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת והעובד ע"ז אין מצילין אותן בנפשן:

The Liability of the King as an Individual

3. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב הלכה ה
מלכי בית דוד אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין יושבין ודנים הם את העם, ודנים אותם אם יש עליהן דין, אבל מלכי ישראל אין דנין ואין דנין אותם לפי שאין נכנעים לדברי תורה שמא תבא מהן תקלה.

4. רמב"ם הלכות מלכים פרק ג הלכה ז
כבר ביארנו שמלכי בית דוד דנין אותן ומעידין עליהן אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא ידון ולא דנין אותן, ולא מעיד ולא מעידין עליו, מפני שלבן גס בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד על הדת.

5. רלב"ג שמואל א פרק כד
(ד) ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל - יתכן לפי הפשט שכבר היה רצון דוד להרגו ולא השיג ממנו כי אם הכנף והתחרט אחר זה דוד על מחשבתו ואף על פי שהותר לו להורגו כי רודף היה ואמר חלילה לי מה' מעשות הדבר הזה וזה היה מהפלגת חסידותו.....

6. ויקרא רבה (וילנא) פרשת מצורע פרשה יט סימן ו (חיים פברסקי מול אליאב שוחטמן)
רדה סנהדרי גדולה לקראתו אמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב אמר להם לאו אלא יהויקים מרד בי תנוהו לי ואלך באו אצלו ואמרו לו ליהויקים נבוכדנצר בעי לך אמר להן כך עושיין דוחין נפש מפני נפש דוחין נפשי ומקיים נפשיכון כתיב (דברים כג) לא תסגיר עבד אל אדונו אמרו לו לא כך עשתה זקנתך לשבע בן בכרי כיון שלא שמע להם עמדו ונטלוהו ושללוהו לו

King → Democracy

7. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן קמד
דלענין משפט המלוכה, שנוגע להנהגת הכלל, ודאי גם שופטים מוסכמים ונשיאים כלליים במקום מלך הם עומדים.

וסעד לדבר הוא לשון הרמב"ם בפ"ד דסנהדרין הי"ג: ראשי גליות שבבבל במקום מלך הן עומדים ויש להם לרדות את ישראל בכל מקום כו'. וק"ו שנשיאים המוסכמים באומה, בזמן שהיא בארצה ובשלטונה, באיזו מדריגה שהיא, שהועמדו בשביל הנהגת האומה, לא רק בעיקר בשביל הרבצת התורה, כבני בניו של הלל דלא נקראו שבט כ"א מחוקק, כפי הנראה מסנהדרין ה' א', דאינם עומדים במקום מלך, כ"א כח ב"ד יש להם, אבל אותם שהוסכמו בעמדתם לכתחילה בשביל האומה בהנהגת הכללית, גם הארצית, כמלכי בית חשמונאי, וגם נשיאיהם, פשיטא דלא גריעי מראשי גליות שבבבל. וע"כ לא הוצרך קרא לרבות ראשי גליות, שהם דוקא מיהודה, ומבית דוד, כמבואר בתוסי' שם ד"ה דהכא בשם הירושלמי, אלא להורות דאפילו בגלות יש להם כח של עמידה במקום מלך ישראל. אבל כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותי, ע"פ דעת הכלל ודעת ב"ד, ודאי עומד הוא במקום מלך, לענין משפטי המלוכה, הנוגעים להנהגת הכלל.

Rights of the King

8. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה א
אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה, ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם, ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגודלתו ושמעו

9. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לה עמוד ב
אלא הא דאמר שמואל: מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא.

10. רש"י מסכת שבועות דף לה עמוד ב
דקטלא חד משיתא - באנגריא דעבודת המלך.

11. תוספות מסכת שבועות דף לה עמוד ב
דקטלא חד משיתא בעלמא כו' - בהוצאת למלחמת הרשות קאמר.

12. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן קמג
דע"כ ענייני הכלל דמלחמות יוצאים הם מכלל זה דוחי בהם, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה, אלא דמלחמה והלכות צבור שאני. ואולי הוא מכלל משפטי המלוכה, שהיו ודאי רבים ונמסרים באומה,

חיפשנו בכל התנ"ך ולא מצאנו שדוד אמר ביטוי חריף נגד שאול המלך, אע"פ שהיה נרדף כל חייו על ידו על לא עוול בכפו, ובודאי שלא עלה על ידו לפגוע בו, וכאשר כרת כנף מעילו דווקא כדי להוכיח לו זאת, בכל זאת מצפוננו הציק לו מאד איך פגע בבגדו של המלך. וכאשר סיפר לו הנער שהוא קיצר חיי שאול, ושאת כתריו הוא הביא לדוד, ובודאי חשב שהוא איש בשורה, ושדוד יקבל אותו בשמחה ויתן לו כבוד גדול, לא כן! דוד קרע בגדיו, בכה וצם ואמר לו: "איך לא יראת לשלוח ידך לשחת את משיח ד'..."

Other arguments to limit liability

14. פרופ' אליאב שוחטמן, תחומין יט, שלטון יהודי אינו יכול להיות "רודף" 45-48

<p>ח. יחיד מול שלטון</p> <p>גם אם סבור מאן דהוא כי מדובר בסכנה וודאית לציבור בעתיד כתוצאה ממדיניות הממשלה, מכל מקום אין בכך כדי להמך את השלטון ל"רודף" ולהחיר את דמו, כאשר אין ליחיד כל סמכות בעניין זה.²³ הנשוא של בטחון המדינה האזרחית אינו מסור בידי היחיד אלא בידי הרשויות המוסדות על כן: הצבא, המשטרה ויתר ורשת הבטחון, ורק הן רשאיות להחליט על דרכי הטיפול בסכנות כאלה ואחרות הנשקפות לכלל הציבור.²⁴</p> <p>קריב בעניין לדמות עניין זה למה שכתב החתם-סופר (ח"ים ס"י קטו ד"ה ג') ביחס לכמיהה על קיום מצוות. במישור העקרוני - כתב החתם-סופר - מוטל על כל ישראל לאגוד לקיום התורה והמצוות, וזאת מבוח הכלל "כל ישראל ערביין זה בזה" (שבועות לא, א"א, אולם, א"פ"פ שדבר זה מוטל על כל ישראל, מכל מקום "בית דין שליחותייהו דכל ישראל עבדי, שנתמנו שלוחא דישיראל, ועל ידי זה נפטרו כל אחד ואחד מלהשנית". כלומר, קיומה של רשות מוסמכת המוסקדת על נושא האכיפה - הלא היא בית הדין - מוטל כל אחד ואחד מקיים חובתו הדתית הזו, כאשר זו תכלית הפקדתה של הסמכות בידי רשות ציבורית - למנוע מצב שבו כל אחד ואחד יוכל להשתמש בכוח כדי לאכוף את הדין על זולתו. לענין, נכון לומר כן גם לענין הנשוא הבטחוני. במישור העקרוני, רובצת החובה לאגוד לבטחון הציבור על כל יחיד ויחיד. ואולם, קיומן של רשויות מוסמכות המוסקדות על בטחון המדינה האזרחית - הלא הן צה"ל, משטרת ישראל ויתר ורשת הבטחון - מוטל כל אחד ואחד מקיים חובה זו. משמעותו של "פסוק" זה היא, למעשה, איסור לעשות דברים המצויים בסמכותן של הרשויות המוסמכות. ממיאל, אין בידי היחיד לנקוט בפעולות שמטרתן לסכל סכנות עתידיות לציבור, כאשר נשוא זה הוא בסמכותן הבלעדית של הרשויות המוסמכות.</p>	<p>ו. האיום מצד השלטון אינו מידי</p> <p>הסכנה שבה מדובר אינה נובעת מאיום ישיר ומידי מצד השלטון על חייו של אדם ועל חייהם של אנשים.¹⁸ הסכנה שבה מדובר נובעת מן המדיניות הננקטת על-ידי השלטון, והיא מתייחסת לאבדן אחיזתו של העם היהודי בארץ-ישראל. כפי שכבר ראינו לעיל, דין "רודף" אינו אמור אלא במי שמאיים על חייו של הזולת, ולפיכך - גם אם היה מקום להחיל על שלטון "דין רודף" כשאין הוא פועל במסגרת סמכותו שעל-פי דין תורה, נחוץ על כל מנים שיהיה זה איום ישיר ומידי על החיים, ולא זה המקרה שלפנינו.</p> <p>אכן, בהחלט ייתכן, שכתוצאה מאבדן אחיזתו של עם ישראל בחלקים מארצו, יועמדו חייהם של יהודים בסכנה, אבל אין בתוצאה אפשרית זו כדי לעשות את השלטון ל"רודף", שהרי מדובר כאן בהערכות עתידיות. אם נאמר, שעל יסוד הערכות כאלה ניתן לראות את השלטון כ"רודף", אפשר יהיה להגדיר שלטון "רודף" לא רק בשל מדיניותו בנושא ארץ-ישראל, אלא גם בשל מדיניותו בעניינים אחרים. נניח, למשל, שהממשלה תחליט לקצץ באופן חריף בתקציב הבטחון, ויקומו מומחי ביטחון אשר יטענו שכתוצאה מכך תיחלש המדינה ולפי הערכותם הדבר יוביל למלחמה אשר תגבה קורבנות רבים. או נניח שהממשלה תחליט לאשר מתן רשיונות נהיגה לנערים בני 16 ומעלה, ולפי חוות הדעת של מומחים דבר זה יוביל לעלייה משמעותית במספר ההרוגים בתאונות דרכים. האם על יסוד הערכות כאלה שצמיו כתוצאה ממדיניות הממשלה ניתן להגדיר את השלטון כ"רודף"? דומה, שלא יימצא בר-דעת אחד שיעלה על דעתו דבר נוסף כזה. הגדרת שלטון כ"רודף",¹⁹ והתרת דמו, בשל המדיניות שבה הוא נוקט, פירושה ארכיה מוחלטת ומלחמת הכל בכל - מה שיביא לא להצלת נפשות כי אם לאבדן נפשות, ואין איפוא כל יסוד להחלתו של "דין רודף" בכגון הא.</p>
<p>ט. פעולת הצלה מיד רודף שלא תועיל</p> <p>נימוק נוסף לענין, לאי-תועלת "דין רודף" ביחס למדיניות הננקטת על-ידי שלטון יהודי הוא, שמטרת הפעלתו של "דין רודף", דהיינו הריגת הרודף, היא הצלת הנרדף. ברם, כשמדובר בסכנה הנובעת ממדיניותו של איש השלטון, הרי גם אם איש זה ייחרג, לא יהא בכך כדי לסלק את הסכנה הנובעת ממדיניותו, שהרי מדיניות זו תימשך על ידי אנשי השלטון האחרים (כפי שבמפעל קרה במקרה הנדון), ומה בצע אפוא בהריגה שלא תביא כל תועלת מבחינת סיכולה של הסכנה, בעד ש"דין רודף" אינו אמור אלא ביחס למקרים שבהם הריגתו של הרודף היא שתביא להצלת הנרדף?⁴⁸</p> <p>זאת ועוד: מעשה הרצח, לא זו בלבד שלא היה עשוי לשים קץ למדיניותו של ראש הממשלה, היה בו סיכון המור לכל המפעל שעליו ביקש תרועה להגן, והיה בו גם כדי לסכן חייהם של אנשים. כאשר יש אפשרות לסכנה, אסור למנוע גם ברכוש הזולת,²⁵ וכן שכן שאסור למנוע בנפשו.</p>	<p>ז. כשהשלטון פועל, לדעתו, להצלת נפשות</p> <p>זאת ועוד: התפישה, שלפיה מדיניות ממשלה המכוונת למסירת שטחי א"י לזרים עומדת בניגוד לדין תורה, שנויה במחלוקת. כנגד תפיסה זו, יש כידוע תפיסה הגורסת כי מושם פיקוח-נפש הדבר מותר.²⁰ לפי תפיסה זו, אין איפוא כל דופי במדיניות כזו של הממשלה, כשהיא תומכת יתדותיה בנימוקים של פיקוח-נפש. דומה אמנם, שאין זו הגישה החלכתית המקובלת על רוב הרבנים ופוסקי ההלכה שבדורנו,²¹ ברם, כלום אין בידי הממשלה לסמוך עצמה, מן הבחינה החלכתית, על שיטה זו דווקא? האם ממשלה זנוקטת מדיניות שיש לה על מה לסמוך מבחינה הלכתית - גם אם לשיטת החולקים וחי "יטעות בדבר משגה" - הופכת ל"רודף"?²²</p>

Limits?

15. שוחטמן, הערה 18

שהמאיים על חייו הוא איש השלטון. במאמרו: "לדבר על רצח פוליטי" ("מעריב" 3.11.1996), מצדיק פרופ' חיים גנז רצח פוליטי של מדינאי המבקש להפעיל מחנות השמדה, כשאין דרך אחרת למנוע את המשך מימוש המדיניות הנפשעת הזו. פרופ' גנז מביא שם את דבריהם של מבקריו והוא מתדיין עימם. לענין, הריגתו של מדינאי כזה אינה "רצח פוליטי" שיש להצדיקו, זוהי זוגמא מובהקת לשימוש מוצדק בזכות ההגנה העצמית המוקנית בחוק למי שחש שחיי, או חיי זולתו, בסכנה. בעבר, העניק החוק את הגנת "הצורך" רק למי שהפעיל כוח להצלת זולתו "שהגנתו עליו", אבל כיום החובה של "לא תעמוד על דם רעך"

16. בני בנים ג:לג